

Autor: Marc Bennetts

Poprvé jsem existenci Eduarda Limonova, nejnesmiřitelnějšího moderního ruského spisovatele a politika, zaregistroval během svého delšího pobytu v Moskvě v polovině 90. let. Tehdy byl ohnivým předákem Národně bolševické strany, hnutí přímé akce, které usilovalo postavit se katastrofickému panování prezidenta Borise Jelcina syntézou krajní levice a krajní pravice. Jeho mladí stoupenci typu, který se o sebe umí postarat na drsných ruských ulicích, mu říkali „vožd“ – tedy vůdce – stejně jako stalinisté Strýčku Joeovi a zástava jeho strany se pyšnila výbušnou směsicí nacistické a komunistické symboliky.

Jeho strana byla v roce 2007 po sérii smělých politických kaskadérských kousků – mj. obsazení kremelské recepce – postavena mimo zákon. Letos (rozhovor vznikl v roce 2010 – pozn. red.) sedmašedesátiletý Limonov je dnes jedním z vůdců miniaturního opozičního hnutí, nestabilní a periodicky se rozpadající a zase sjednocující koalice s hrstkou liberálních reformátorů a dlouholetých lidskoprávních aktivistů. V roce 2012, kdy se očekává zvolení Vladimira Putina do třetího prezidentského funkčního období, se sám plánuje ucházet o tento nejvyšší úřad v Rusku,

S málomluvným mladíkem, který mě za má dovést za Limonovem, se setkávám u vchodu do jedné z mnoha moskevských poboček obchodů Mothercare. Nejde o kdovíjak oslňující začátek naší schůzky, ale u člověka, který natolik ztělesňuje zmatek a rozpory své postsovětské domoviny, působí vlastně celkem příznačně.

DĚLSKÝ POTÁPĚČ

Limonov otevírá dveře do spoře vybaveného bytu, který užívá jako svou základnu a vede mě chodbou do bíle vymalovaného pokoje. Se svými brýlemi, šedivým knírem a bradkou nápadně připomíná Lva Trockého. V souladu se svým „*dress codem pro budoucnost*“, jehož podobu nastínil v jedné ze svých více než 40 knih, je od hlavy až k patě oděný v černém.

Můj zápisník přetéká otázkami (po šesti stranách jsem se musel přinutit zastavit), nejsem si ale jistý, odkud začít – vždyť Limonov zažil všechno.

Avantgardní básník, který musel ze Sovětského svazu odejít poté, co se odmítl stát informátorem KGB, se ocitl v New Yorku, kde v legendárním punkovém klubu CBGB vysedával s Ramones a **Richard Hell and the Voidoids**. „Našel jsem tam stejné lidi – nonkonformisty, malíře, básníky, bláznivé undergroundové muzikanty – které jsem v Moskvě opustil. Dokonce jsem dlouho nosil potrhané triko Richard’s Hell“, vzpomíná, když se ho ptám na jeho punkovou minulost. „Tu muziku samozřejmě pořád poslouchám. Každý má rád hudbu svého mládí“.

Myšlenka, že by punk nějak ovlivnil jeho konfrontační politické myšlení i strategii, se však jen usmívá: „Jsem moudřejší, dospěl jsem – a vůbec, jak by někdo po šedesátce mohl být pankáčem? Vždyť je to směšné.“

V Americe sepsal fiktivní memoáry nenormálního života imigranta *To jsem já, Edáček*, jež mu přinesly mezinárodní uznání, nemluvě o nekonečné negativní proslulosti doma, již si vysloužil scénou živě popisující homosexuální styk s černým bezdomovcem – něco takového bylo pro sovětského spisovatele jednoduše nemyslitelné. V Evropě nesmírně populární Limonov se nakonec octl ve Francii, která mu v roce 1987 udělila občanství.

Krátce po rozpadu SSSR se do Ruska vrátil a od té doby se ho problémy (které si často působí z vlastní vůle) už nepustily. V roce 2001 byl za nelegální držení zbraní odsouzen na čtyři roky vězení, když byl dokonce nejprve obviněn z organizace ozbrojeného povstání mezi ruským obyvatelstvem východního Kazachstánu. Důkazy proti němu – výpovědi dvou mladíků, chycených při nákupu zbraní ve středním Rusku – sice všichni vnímali jako slabé a falešné, ani tak se však o procesu za ruskými hranicemi mnoho nemluvalo. Limonovova politika je prostě příliš extrémní, než aby se jeho případ mohl stát liberální *cause célèbre*.

„Jdu proti proudu už od narození“, krčí rameny Limonov. Rozhovor na jeho přání probíhá výhradně v angličtině, do ruštiny přechází jen tehdy, kdy si chce být jistý, že se vyjádřil naprosto přesně – hojně však svou řeč prokládá slůvky „fuck“ a „Jesus Christ“.

Punk je pro něj prý sice minulostí, když se však Limonova zeptám, jestli má reálnou šanci stát se prezidentem, je na jeho odpovědi cosi nápadně punkrockového. „Mám reálnou šanci vyvolat konflikt“, říká mi s pohledem upřeným na působivé velkoměstské panorama jižní Moskvy.

Zdejší úřady mají takový nehezký zvyk odmítat na základě „formálních nedostatků“ registraci nepohodlných politických kandidátů. Limonova to zdá se nijak nermoutí – mám dojem, jako

by se na nadcházející boj dokonce těšil.

„Když se na to podíváte dnes, šanci nemám“, přiznává. „Když ale trochu zatlačíme, může se to změnit. Naším cílem je převrátit zavedené pořádky ve společnosti“.

Limonovovo nejnovější „zatlačení“ zahrnuje také zákopovou válku s ruskými úřady nad otázkou svobody shromažďování, tedy právem zakotveným v článku 31 ruské ústavy. V souladu s ním pořádá Limonov se svými opozičními spojenci nepovolené demonstrace na Triumfálním náměstí (bývalé Majakovského náměstí – pozn. DP) ve středu Moskvy 31. dne v každém měsíci, který tolik dní má. Kreml se však na každý projev odporu dívá se značnou nelibostí, a tak byla miniaturní shromáždění nevyhnutelně rozehnána pořádkovou policií, a řada účastníků si v souladu s Putinovým doporučením odnesla „pořádnou ránu obuškem do hlavy“.

Po odvolání dlouholetého starosty Moskvy Juriho Lužkova však koncem října dostaly protesty neočekávaně zelenou. „Jsme vytrvalí a jim je z toho trapně“, komentuje obrat Limonov. „V moderních ruských dějinách nenajdete podobný příklad vytrvalosti a opakovaných demonstrací na tomtéž místě... Úřady jsou z toho velice, velice nervózní.“

Zpravidla se na poslední chvíli odmítne zúčastnit prvního oficiálního protestu a ilegálně uspořádá shromáždění nedaleko od první akce. Policisté se ho snaží odvléct do připravené dodávky, ale mladíci svou úlohu jeho tělesných strážců vykonávají dobře, a tak obě demonstrace nakonec splnou v jednu.

Mnozí kritici však Limonova viní z obětování svých mladých stoupenců, jež vybízí k činům odporu, kterými si sice zachovává svou image, ale jeho lidi kvůli nim končí za mřížemi. Nebo i hůř. Limonov sám tvrdí, že bezpečnostní síly zabily v posledních letech devět jeho přívrženců. „Můžu to prokázat před spravedlivým soudem“, prohlašuje.

Viditelně se naježí, když namítám, že lidská cena politické změny je v jeho vlasti příliš vysoká – vždyť sám přiznává, že situace v Rusku je „snesitelná“.

„Nemůžete změnit svět bez pár utržených knoflíků“, říká mi. „Tihle mladí lidé mají svůj rozum a vědí, co dělají. Jsou silní a vášniví. Vězení není ve srovnání se svobodou země ničím.“

Limonov hodně mluví o „svobodě“, ale já se nedokážu ubránit námitce, že se jeho slova příliš neshodují s mnoha jeho dřívějšími skutky i spisky. Jako jeden příklad z mnoha zmiňuji jeho knihu z roku 2003 *Jiné Rusko*, sbírku esejí pro své stoupence s podtitulem „*Nástin budoucnosti*“. V ní navrhuje řešení demografické krize Ruska donucením „každé ženy mezi 25 a 35, aby měla čtyři děti“. Jakmile by děti dokázaly chodit, rodičům by byly odebrány a vychovali by je v Domovech dětství.

„Kluci a holky se budou učit střílet z granátometů, skákat z vrtulníků, obléhat vesnice i města, stahovat a vyvrhovat ovce i prasata, připravovat chutnou ostrou stravu a psát verše“, napsal zde a zlověstně dodal: „Spousta lidských typů bude muset zmizet“. (Bennetts už nedodává

další větu a tím mění význam „zmizení“ – „Notoři, policajti, funkcionáři a jiný šmejdi, ztratí ve společnosti své kořeny, vymřou“. Úryvek textu v tomto odstavci pochází z kapitoly *I Have a Dream*, jejíž český překlad vyšel v roce 2009 poprvé v češtině na stránkách DP – pozn. DP).

„A kurva“, odpovídá Limonov. „Úplně jsem zapomněl, že jsem to napsal. Ta knížka vznikla, když jsem čekal na rozsudek za kazachstánská obvinění. Bylo mi šedesát a hrozilo mi patnáct let v base. Nečekal jsem, že odtamtud ještě někdy vyjdu ven – takže jsou to lekce a nápady pro mé příznivce.“

„Při své práci volně využívám sny a nápady“, pokračuje. „Možná se pletu, ale když se to stane, klidně řeknu ‚Ok, to nedělej‘. Není to stejný žánr jako moje politika, není to žádné dogma.“

Je pravda, že přestože jsou Limonovovy předvolební sliby radikální, není v nich nic o Domovech dětství nebo nucených porodech. Namísto toho slibuje zavést institut „profesionálních“ matek, placených státem. „Je to sice nová myšlenka, ale lidé si na to zvyknou“, říká.

Jedním z větších mystérií se v posledních letech pro znalce Ruska stalo Limonovovo politické spojení s šachovým velmistrem a prozápadním liberálem Garrym Kasparovem. Těžko si totiž lze představit dva diametrálněji odlišné politiky, a tak se někdejšího předsedy národních bolševiků ptám, co je svedlo dohromady.

„Má své kouzlo a přednosti,“ volí Limonov oporně slova. „Potřebuju ho. Má ale taky slabiny, třeba nedostatek zkušeností. A není to týmový hráč, což je asi dědictví jeho šachové kariéry. Když vystupuje silně proamericky, snažím si od něj zachovat jistý odstup. Odejdu třeba z tiskovky. Chci před svými lidmi působit neposkvrněně; nechci, aby na mě ulpělo ani smítko Západu.“

„Západáci nejsou naši nepřátelé, ale nemám důvod poohlížet se u nich po podpoře. Kdyby třeba americký prezident nebo i senátor prohlásil, že ve volbách podporuje Limonova, strašně by mi to uškodilo. Takže to kurva prosím nedělejte!“

Limonov se pouští do energického protizápadního výpadu – takto zaujatý ještě během našeho rozhovoru nebyl.

„Evropani jsou tak bázlívi, že mi připomínají nemocné starce“, začíná. „Celá Evropa je jako obří domov důchodců – kvůli politické korektnosti a konformitě tam pomalu nemůžete ani otevřít hubu. Je to horší než vězení. Proto taky už Západ nemá žádnou kulturu – vydává jen skřeky umírajícího.“

„V Rusku naštěstí v lidech zůstává něco z barbarského ducha. Ale Evropani a Američani, to jsou umírající churaví invalidi.“ Zadíává se na přes stůl v očekávání reakce. Vlastně souhlasím s ním, co říká: přestože život v Rusku není snadný, alespoň nikdy není nudný. Něco uvnitř mi ale zabrání souhlasit s ním, a tak namísto toho ironickým hlasem odpovídám „Tak díky“.

„Tak to prostě je!“ směje se Limonov. „Taková je skutečnost! Rádi by vládli světu se svými vyspělými vojenskými technologiemi, ale nevidím žádnou kolektivní moc ani ducha. Podívejte, co udělali Iráku – zadupali ho do země bagančatama a...“ rozhořčeně potřásá hlavou. „Je to přinejmenším zločinná nedbalost“.

Limonovova neláska k Západu je však bohatě opěťovaná. V západních liberálních kruzích se stal *personou non grata* poté, co se nechal nafilmovat, jak ve společnosti předáka bosenských Srbů Radovana Karadžiće střílí z kulometu na obležené Sarajevo. Tento incident, zachycený cenou Bafta oceněným režisérem Pawelem Pawlikowskim v jeho dokumentu *Serbian Epics*, a promítaný při procesu s Karadžićem v Haagu, stál Limonova vydavatelské smlouvy v Evropě i USA.

Když to zmíním, strašně ho to rozhořčí.

„Ten šmejd. Střílel jsem na střelnici a ten chlap tam přidá záběr navíc, aby to vypadalo, že střílím na domy. Už to opakuju patnáct let“, ohrazuje se.

Nejsem si jistý, co na to říct, stejně jako na jeho tvrzení, že během bosenské války byl „celou dobu novinářem na volné noze“. Později jsem si našel úryvek z jeho *Knihy mrtvých* (2001), kde se podle všeho přiznává – věta je pravda formulovaná dost nejasně – k postřelování města kulometnou palbou. Narazil jsem i na článek, v němž výslovně říká, že „od února do května 1993“ v Bosně „bojoval“. Když jsem mu úryvky posléze poslal a požádal ho o vyjádření, rozzuřeně na mě vyštěkl, že lituje toho, že se mnou vůbec mluvil. „To by ani nebyl rozhovor s Limonovem, kdyby nedošlo na pořádný řev“, komentuje to kolega.

Celé je ostatně podivné: Limonov tvrdí, že na svou image na Západě „sere“. Není ale možné, že jeho starší spisky, psané s cílem přifouknout svou legendu doma, začínají zavazet jeho politické dráze, že – jak to vyjadřuje – překážejí jeho úsilí „získat si srdce liberálů“?

Řada jeho prohlášení z našeho rozhovoru stojí v ostrém rozporu s jeho dřívějšími výroky. Jeho projevy úcty k islámu a přesvědčení, že národy v neklidné oblasti severního Kavkazu by „měly mít možnost praktikovat právo šaría, pokud o to stojí“ se totiž příliš neshodují s jeho slovy z 90. let, kdy se nechal slyšet, že „je škoda, že Stalin to nedovedl až do konce“ – s odkazem na tvrdý útlak čečenského národa. Přestože národní bolševici v deklaraci z roku 2000 odsoudili všechny formy xenofobie, což vedlo některé zklamané stoupence k založení odštěpené frakce, Limonov se nikdy nemůže od svého výroku z 90. let plně distancovat.

Nebo je snad Limonov, umělec se sklony k provokacím a snaze šokovat, jen strašlivě nepochopený? Mark Ames, šéfredaktor anglicky vydávaného moskevského listu *Exile*, pro který Limonov psal, dokud ten roku 2008 nezkrachoval, načrtává paralelu mezi svým bývalým sloupkařem a Lou Reedem. „Židem z Long Islandu, který si na lebku vyholil z vlasů obří železný kříž, pochodoval po pódiu v černé kožené uniformě a prozpěvoval si ‚Kill your Sons‘. Nabízí se také srovnání s Johnnym Rottenem ze Sex Pistols, který svastikou strašil

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

středostavovskou Anglii – ani jeden z těchto hudebníků se však zatím nepustil do politiky. Ale kdyby se pro to náhodou rozhodli, jistě by oba museli čelit tvrdé kritice za volby svých symbolů!

„Díváš se na mě moc konvenčně“, stěžuje si v jednom momentě Limonov a odmítá jasně oddělit svou experimentální tvorbu od politické kariéry.

Jak se naše interview blíží ke konci, napadá mě, jestli je jeho nepřátelství k arcinepříteli Putinovi nejen politické, ale i osobní. Pro autora knihy *Limonov versus Putin* je otázka na místě.

„Ne“ odbývá tuto myšlenku Limonov máchnutím ruky. „Abyste někoho nesnášeli, musíte ho znát. Já se s ním nikdy nesetkal. A nenechte se ošálit těma řečma o jeho minulosti v KGB“, pokračuje. „Jeho zlověstný, temný obraz – to je skoro samé přehánění. Byl to obyčejný nižší důstojník, to je vše. Je to velice nudný, konvenční člověk. Pořád ale zajímavější než Medvědév“, říká s rostoucím zájmem. „To nejzajímavější, co Medvědév životě podnikl – a je to pro něj tak důležité, že to zařadil i na svůj oficiální prezidentský životopis – byla studentská bramborová brigáda v sovětské éře. Umíš si takového chlápka vůbec představit?“, chechtá se a nevěřícně kroutí hlavou nad takto bezfantazijním přístupem k životu.

Loučíme se a já pořád nevím, co si o Limonovovi myslet. Jako umělec a politik je na každý pád jedinečný a mnohvrstevnatý. Jedním jsem si ale jistý – jde o neoddiskutovatelně ruský fenomén, odraz dech beroucí intenzity zdejšího života. Stejně jako je tomu u jeho vlasti, dodávají i Limonovovi jeho vnitřní rozpory na nepostradatelnosti.

Rozhovor Marca Bennettse *Eduard Limonov interview: Political rebel and Vladimir Putin's worst nightmare* vyšel v nedělníku *The Observer* 12. prosince 2010.